

KRONIEK

één gedachte geboren te zijn. De muzikaliteit zoowel als de techniek van Lilli Kraus gaan op spontane wijze naar de kunst van Mozart uit. Het orkest bezat die eigenaardige vibratie, welke een partituur van Mozart verlangt. Lilli Kraus speelde op deze avonden drie concerten, welke wel niet tot de onbekende behoren (uitgezonderd K.V. 456 in Bes, dat hier wellicht nooit te voren gespeeld werd), doch zij koos die concerten, welke bijna nooit aan de beurt komen, omdat het A-dur (K.V. 488), het D-dur (Krönungskonzert), „het” Es-dur (K.V. 482), het C-dur (K.V. 467) en het D-moll (K.V. 466) zoo mooi zijn. Vadertje Kronos vergist zich niet zoo dikwijls,

want de concerten, welke ik hier noemde, vormen inderdaad de bloem van Mozart's pianoconcerten. Doch de concerten, welke Lilli Kraus thans speelde: het C-moll (K.V. 491) en het „andere” Es-dur (K.V. 271) behoren eerlijkheidshalve eveneens tot de favorieten gerekend te worden. Het laatstgenoemde concert in Es werd omstreeks dienzelfden tijd óók voorgedragen door Coba Rijnke met het Rotterdamsch Philh. Orkest. Ik maak hier met genoeg melding van, omdat deze Hollandsche pianiste een Mozartiaansche charme en verfijning aan den dag legde, welke bij die van Lilli Kraus zeker niet ten achter stond.

Wouter Paap

LETTERKUNDE

Willem de Geus, *Piet Heyn*, H. P. Leopold's Uitgevers-Mij, N.V., 's-Gravenhage.

„Jija” — met deze overweging sla je tenslotte *Piet Heyn*, den historischen roman van Willem de Geus, dicht. Dat is geen depreciatie van het werk, want *Piet Heyn* is een goed boek. Maar onwillekeurig vergelijken we met *Wilde Vaart*, het debuut, waarmee De Geus eertijds door een jury werd gekozen om mee te dingen voor Nederland, in de Internationale Roman-prijsvraag. Dit boek, *Piet Heyn*, is iets meer literatuur, of liever meer gedocumenteerd détail en iets minder wilde vaart. De eersteling van De Geus was een oerboek, *Piet Heyn* is, zooals ook bij den aard van den historischen roman behoort, een eerbiedwaardig stuk werk, typisch tweeledig, belevenis en geschiedschrijving. Belevenis in zeer felle mate, want het komt tenslotte uit

de handen van een mensch, die weet wat schrijven en wat varen is. Daarom is *Piet Heyn* een levensechte roman geworden, een hartstochtelijk stuk geschiedenis, dat nog vochtig smaakt en zout en niet is geconserveerd in de helaas nog altijd aanbevolen blikken schoolverpakking. Er treedt ons hier een andere *Piet Heyn* tegemoet dan die in de geschiedenisles op onze middelbare scholen rondwaart, een andere *Piet Heyn* dan die op nationale feestdagen van alle draaiorgels verkondigd wordt. Want die zaak van de Zilvervloot, die plotselinge populariteit, heeft *Piet Heyn* toch altijd dwars gezeten, die gulle hulde bij z'n glorieuzen intocht met Loncq en De Laet in Leiden, Haarlem, Amsterdam, heeft hij met een nauwverbeten bitterheid geïncasseerd. Dat is de roem waarvan Rilke zegt, dat hij „der Inbegriff aller Miszverständ-

LETTERKUNDE

nisse" is. „Nu ik een grooten schat heb thuis gebracht," zoo klaagt Piet Heyn, „is iedereen door het dolle heen. Maar vroeger toen ik belangrijker werk had gedaan en er voor had moeten vechten, wist niemand er van." De Geus heeft aan dit belangrijker, dit levenswerk van Piet Heyn recht gedaan. Hij heeft doen voelen, hoe dit is gegroeid, hoe dit al is voorbereid in de eerste tochten met Pier den vader en in de toen gevolgde Spaansche gevangenschap, waarin vader en zoon als galeislaven hebben geroeid vier harde jaren lang. Dwars door den grandiozen, maar gewetenloozen groei van de Compagnieën heen, is Piet Heyn de voorvechter voor betere toestanden op de vloot, de pionier voor eerlijk varen en eerlijk vechten, de grondvester van het Zeewezen der Natie geweest.

In den hartstocht van z'n pleidooi gaat De Geus zelfs (blz. 339) van den roman in louter historieschrijving over en geeft het geheele programma, dat Piet Heyn, die tot Luitenant-Admiraal van Holland is benoemd, de vergadering der Staten Generaal voorlegt. Maar overigens behoudt dit boek, dat een zeer belangrijk tijdperk uit de geschiedenis ter zee en de ontdekking van de wereld op betrouwbare en boeiende wijze behandelt, steeds de spanning van den roman. De figuren zijn ten voeten uit geteekend, de dialoog komt van zee en niet van de schrijftafel. Alleen is het, of De Geus *Wilde Vaart* met houtskool geschreven had, Krijnen, De Ouwe, Maarten Pronk en ook het kind Jan Zeldenthuis waren zwarter, slordiger, feller geteekend. *Piet Heyn* is wijdloopiger, minder gespannen, maar er zitten bladzijden bewogen en zeer direct proza in. Het is trouwens onbillijk steeds parallellen te trekken tus-

schen twee onevenredige grootheden. Op zichzelf beschouwd is *Piet Heyn* een goed werk en bovendien historisch volkomen verantwoord. Geen vie romancée, maar van boek tot boek (want het werk is verdeeld in vijf boeken, vijf episodes) op een gedegen kennis gebouwd. Het slot, met het uitvoerig citaat uit den Prediker, is aanmerkelijk zwakker, van dien rondgang in de kerk te Delft was, zeker door De Geus, iets anders te maken geweest. Maar wat zijn twee bladzijden naschrift op 350 goede roman? De Geus, die zelf heeft gevaren, heeft ons weer een boek van de zee gegeven. Wij wenschen hem, als hij aan boord van de Maatschappij Leopold nogmaals zee mocht kiezen, een goede, maar vooral een wilde vaart.

Anne H. Mulder

Rede en Bezetenheid door G. H. Streurman. Van Gorcum en Comp., Assen MCMXXXIX.

Een Huizinga, een Denis de Rougemont, om maar enkelen der grootsten onder de velen te noemen, hebben in voordracht en geschrift waarschuwend en verhelderend woorden tot ons gericht over de bezetenheid der tegenwoordige wereld. Hier volgt nu de schrijver van *Goethe, de universeele mensch* met een sierlijk uitgegeven boekdeeltje, dat bij vele andere verdiensten die der korthed heeft. Een innerlijke drang volgend heeft Streurman zijn „ernstig woord in een ernstige tijd" opgedragen aan „hen die het nog niet mochten weten", ook misschien aan hen die het eigenlijk wèl weten, en zijn warme stem klinkt levendig, overtuigend, strijdlustig, soms hartstochtelijk. Boordevol is zijn hart van liefde voor wat hij goed en nodig acht

als moralist en opvoeder; van ergernis en verontwaardiging over het laten ten onder gaan van ons kostbaarste bezit. In vijf hoofdstukken, met namen die een korte formulering van de inhoud aangeven, verklaart hij ons welke waarden het zijn die hem het leven dierbaar maken en wier verwaarlozing hem met angst en zorg vervult. Want Streurman houdt van het leven, al is de dood voor hem geen schrikbeeld. „Rede en Bezetenheid” (maar dan de rede niet als rationalisme, veeleer als diepe levenswijsheid); „Armoede van den geest”, „Rijkdom van den geest” (wie een zedelijk ideaal heeft, die is rijk aan geest); „Schoonheid” en „Religie”. Zou men de drie eerste hoofdstukken meer als een inleiding kunnen beschouwen, de beide laatste bevatten des schrijvers eigen belijdenis; hier herkennen wij den adept van Goethe, den bezielenden en bezielenden „minnaar der schoonheid”, den kunstgevoeligen criticus ook. Schoonheid is nooit te bewijzen, evenmin als de juistheid van een oordeel over een kunstwerk. „Schoonheid verheft, wij worden door schoonheid getroffen als wat wij ervaren de enge grenzen van ons ik verbreekt en wij ons opgeheven voelen in een bovenpersoonlijke sfeer van vrijheid, rust en geluk, een sfeer waar eigen eeuwige normen heerschen... Het is voor den kunstenaar, en ook voor den denker, een heilig moeten, wanneer zij beiden tasten naar de laatste waarheid die achter alle dingen is... „het gelaat achter het gelaat”. Onder het woord religie, dat voor hem „licht en zwevend van klank maar niet, als voor zovelen, vaag is”, verstaat Streurman in hoofdzaak „de dienst aan het ideaal”: „Alleen een leven dat zich in dienst stelt van het ideaal is waard geleefd te worden”. Zijn religie is geen geloof, al noemt

hij de Christus-figuur als het verhevenst symbool der liefde, al spreekt hij over een vorm van onsterfelijkheid, die ons verantwoordelijkheidsgevoel versterkt: „alles wat wij hebben gedaan, gedacht en gevoeld is voor alle komende tijden opgenomen in de stuwende krachten der eeuwigheid”. Streurman's religie is ook geen zedeleer, eerder een levenshouding die gericht is op het eeuwige, dat meer is dan de som van gisteren, heden en morgen. „Und mein Teil”, zegt Hofmannsthal, „ist mehr als dieses Lebens schlanke Flamme oder schmale Leier”.

Het doet goed, te midden van verbijstering en bezetenheid, over hoge zedelijke idealen, over waarde en waardigheid van den mens te lezen.

M. H. Bosman-Leopold

OPSTAND DER KINDEREN

Dola de Jong, *De dans om het hart*, N.V. Querido's Uitg.-Mij, Amsterdam.

Dit boek, in alle opzichten jong, geeft den strijd om het bestaan weer van het artistieke deel der jongere generatie en de botsingen van dit deel met het tegendeel: de onartistieken. Met als achtergrond de schuldigen: de oudere generatie. „Het beroerde is, dat de oudere menschen ons allemaal over één kam willen scheren. Ze spreken van „de moderne jeugd”, alsof dat een bepaalde groep is met dezelfde verlangens en idealen. Ze vergeten dat menschen als ik een reactie zijn op hun levens, op hun tijd, op hun opvoeding, op alles wat we in hen veroordeelen.” Geen felle aanklacht is dit boek, maar een ernstig en dwingend vragen van aandacht en begrip voor de jonge menschen van dezen tijd die meer en

meer liefdeloos wordt en vol is van geweld.

Het moet de oudere generatie te denken geven dat het aantal boeken van jonge mensen dat haar aanklaagt en verantwoordelijk stelt voor den huidige chaos, nog steeds toeneemt. Natuurlijk hebben ook de in vroegere tijden opgroeiende geslachten de ouderen verantwoordelijk gesteld voor maatschappelijke ellende en voor hun gemis aan sociaal houvast. De eene generatie met meer grond misschien dan de andere. Naarmate de economische verhoudingen slechter zijn, geschiedt zulks met te meer felheid, maar zeker niet met meer recht. Bij het ineenvloeien der generaties (wat zijn „de” jongeren, wat zijn „de” ouderen?) is het op zijn minst onbillijk één bepaald geslacht voor dikwijls reeds lang bestaande wantoestanden aansprakelijk te stellen. Het is echter een feit dat „Weltschmerz” en alle gevoelens van verongelijkt zijn, tot zinlooze wraak toe, door jonge mensen worden afgereageerd op „de” ouderen. Een altijd smeulende controverse, een opstand der kinderen, die soms oplaait, soms luwt, maar wel nooit zal verdwijnen.

De klacht van Dola de Jong (een aanklacht kan men het bijna niet noemen) klinkt buitengewoon schuchter, maar niettemin overtuigend, althans wat de zuiverheid van het gevoel betreft. Men kan haar een zekere naïveteit niet ontzeggen, al heeft het er soms van dat zij om der wille van „het litteraire” haar gevoel een weinig aandikt en zodoende op het randje van het sentimenteele balanceert.

Ook het artistieke milieu en het artistieke van haar figuren doet wel echt, maar niet noodzakelijk aan. De problemen konden zich desnoods op een geheel ander terrein dan het artistieke hebben afgespeeld. Dat is jammer,

want het geeft het boek iets tweeslachtigs.

Deze dans om het hart heeft alle bekoorlijkheid, alle gratie van een balletdans. Geen enkel conflict wordt tot eenige hevigheid opgevoerd, onverwachte wendingen, plotselinge toespitsingen vindt men niet in dezen roman, het is alles vloeiend, zonder groote hoogten of laagten, maar vol van vrouwelijke charme. Hoe zachtzinnig, maar misschien juist daardoor dwingend de aandacht vragend, klinken de slot-alinea's van het boek:

„Er zijn honderden, duizenden, voor wie nooit een offer werd gebracht. Die wat harte-lijkheid rusteloos hebben gezocht. Die opgroeiden, hoewel het niemand interesseerde, hóc ze groot werden. Die net als ik moesten vechten om los te komen van verwarde gedachten en vertroebelde ideeën, van de verbittering om het onrecht en de leugens in een onevenwichtige wereld.”

„Zoovelen moeten er doorheen, zonder een helpend woord, zonder liefde. Een liefde, die zoo sterk is, dat ze het Ik vergeet. Ze moeten opgroeien in een losgeslagen wereld, en worden dan veroordeeld omdat ze zoo onevenwichtig en stuurloos zijn. Jacques, Luca, Dolly. Dat zijn er drie en achter hen ligt de schaduw van al die anderen.”

Het boek wekt verwachtingen wat de schrijfster betreft, maar is op zichzelf wat vlak, wat schetsmatig en hier en daar zelfs onbeduidend.

B. Roest Crollius

B. Roest Crollius: *Het Roekelooze Hart*. Van Dishoeck, Bussum, 1939.

Roest Crollius is de auteur van het close-up. Hij beschrijft figuren, die enkelvoudige conflicten doormaken en doet dit met nauw-

KRONIEK

gezette eerlijkheid, zonder daarbij tot groote panorama's te geraken.

De levensgeschiedenis van Jan is tot zeer eenvoudige proporties teruggebracht. Hij houdt van Hermi, zoo uitbundig, dat de vlam alles verteert en hij op een goeden dag bespeurt, dat zijn liefde zichzelf heeft opgebrand. Hij verlaat Hermi, op zijn kantoor ontmoet hij Rie, met wie hij een vluchtige amourette beleeft. Hij voelt zich vermoeid, doordat hij steeds wordt bemind, zonder zelf deze liefde te beleven. Ook aan deze verhouding maakt hij een einde, doch na de nederlaag van liefdes-machteloosheid, dwaalt hij door een woestijn van eenzaamheid. Alles liever dan alleen zijn, is de kreet, die hem brengt tot het compromis: het huwelijk met Dora, de vlucht in het „veilig home”, de gemeubelde etage, met een dienstbode en welstand.

Pijnlijk-oprecht heeft de auteur deze phases gevolgd. Toch is in deze oprechtheid een element zoek. Want het leven is nooit enkelvoudig, en het gebeuren, dat hij beschrijft, is ongetwijfeld veel gecompliceerder dan hij het stelt. „Dan maar geen idealen”, zegt de ontmoedigde liefde-zoeker; „géén roekeloos hart, doch een burgerlijk, ordelijk bestaan.” Maar zoo is het niet. Een, die zóó als deze Jan (een man met neiging tot droomen, tot zwerven, tot waarachtigheid) zich oogenschijnlijk laat vangen door de instincten van veiligheid-zoeken, van rust en stabiliteit, is niet à jamais verloren! Een jaar na het compromis kan de cyclus van rust-onrust opnieuw beginnen en daarom is de geschiedenis onbevredigend, wijl de diepere lagen door den schrijver niet zijn opgezocht.

Een serie close-up's werkt vermoeiend; men wenscht achtergrond, omringende invloeden, andere ontmoetingen van den hoofdpersoon met het levende leven te zien. Nu kennen wij van Jan: oogen, kin, een stuk oor, neusvleugels en een fragment van zijn boordje, maar van den man verder weten wij niet veel. Daardoor doet dit werk jong en onrijp aan, al heeft het tegelijkertijd de charme der jeugdige oprechtheid. De volslagen afwezigheid van humor, de armoede van woordkeus en beeld, de herhaling der motieven vormen den negatieven kant van dit werk. De positieve zijde is de drang tot zuiverheid, het gewetensonderzoek, het streven naar perfectie en de eigen toon, die een persoonlijkheid verraadt, van wie wij ongetwijfeld werk mogen verwachten, dat meer diepgang vertoont dan dit *Roekeloze Hart*.

Emmy van Lokhorst

Dr W. A. P. Smit: *Dichters der Reformatie in de zestiende eeuw* (Wolters, Groningen, 1939).

Geschriften waaraan, ter toelichting slechts, een bloemlezing wordt toegevoegd, komen tegenwoordig meer voor. Men dient een dergelijke verhandeling dus te beoordeelen als cultuur- of litterair-historisch betoog en de illustreerende bloemlezing naar de criteria die den samensteller als maatstaf hebben gediend. Gewoonlijk worden daarbij niet slechts æsthetische normen aangelegd, maar zoekt de schrijver-bloemlezer tevens naar die poëtische specimina, die hij teeknend acht voor bepaalde schakeeringen der geestesgesteldheid, waarvan hij het karakter

en de ontwikkeling in haar dichterlijken neerslag onderzoekt en beschrijft. Het resultaat van dit toetsen aan een meervoudige norm is doorgaans een anthologie, waarin men naast een beperkt aantal voortreffelijke verzen een flinke dosis mediocriteiten aantreft, waardoor bovendien het beeld van de onderzochte periode meestal slechts weinig rijker, scherper en genuanceerder wordt. Smit heeft zich bij het samenstellen van zijn anthologie gelukkig niet op dit standpunt gesteld en in dit deel van zijn boek eenvoudig „een aantal der mooiste verzen” bijeengebracht, kennelijk uitgaand van de m.i. zeer juiste opvatting, dat een goed gedicht doorgaans minstens zoo teeknend voor een algemeener geestesgesteldheid is als een middelmatig of slecht.

Wie de hier gebundelde gedichten leest, zal onmiddellijk inzien, dat zij met zorg en inzicht gekozen zijn. Hij vindt bovendien, zelfs wanneer hij eenigszins met de materie vertrouwd is, ongetwijfeld veel nieuws.

De hoofdzaak is echter volgens den opzet de beschouwing die men vóór de bloemlezing afgedrukt vindt: een uitvoerig, goed geschreven, helder doordacht en grootendeels overtuigend betoog. Ik voor mij had gaarne het litterair-critische element wat genuanceerder gezien, doch waar dit in Smit's beschouwing slechts een ondergeschikte betekenis heeft, vormt dit manco geen ingrijpend gemis. Ik heb dan ook tegen de door Smit e.a. gevolgde methode slechts één, maar voor mijn gevoel belangrijk bezwaar: zij kenmerkt zich door een vrijwel volkomen afwezigheid van psychologie. Men krijgt een goed beeld van de religieuze ideeën, gevoelens en overtuigingen, die het behandelde

tijdperk hebben beheerscht, een niet minder helderen indruk van hun neerslag in de poëzie, maar geen impressie zelfs van de menschen, in wie dit alles zich, strijdend en versmeltend, voltrok. Toch waren zij, schepers en exponenten, de figuren waarin de tijd gestalte aannam. Litteratuur-historie is een vorm van cultuur-geschiedenis, en de eenige methode om een stuk beschaving — in dit geval in haar religieus karakter, voor zoover het zich poëtisch verwerkelijkt heeft — te laten herleven is deze, dat men behalve de algemeene tendenties ook de individueele figuren doet zien, in de wisselwerking die tusschen beide factoren bestaat. Deelt men deze opvatting niet, dan zal men de beschouwing van Smit vermoedelijk met volledige instemming lezen, maar zelfs al erkent men de juistheid van het hierboven genoemde bezwaar, men dient hem dankbaar te zijn voor zijn belangwekkend en in menig opzicht baanbrekend werk.

H. Marsman

J. K. van Eerbeek, *De Doeve*, 's-Gravenhage, D. A. Daamen's U.M.

Van den jong gestorven Van Eerbeek is dit een nagelaten werk. *De Doeve*, ook wel *Dufien*, Duifje genaamd — want zijn stadhuisnaam is Gerrit Duif — is een achterbuurtjongen in Nederland's Oostelijke contreien en dit boek verhaalt ons zijn jeugd, van zijn allerprilste dagen tot hij, vrijwel volwassen, zijn boekdrukkersdiploma op zak heeft. Bovenal is het het relaas van zijn schelmenstreken — en deze zijn vele — waardoor het ons onwillekeurig aan Ernest Claes' *De Witte*, het verhaal van dien anderen loozen schelm, her-

innert en een min of meer anecdotisch karakter draagt.

Doch er rijst achter deze sappige, soms barre, meestentijds van geest getuigende Tijl Uilenspiegelachtige deugnieterij ook een ander beeld voor des lezers oog op: dat van de volksbuurt, het Atje, in zijn afgeslotenheid en daarmee samenhangende eigenaardigheid verwant aan b.v. den Jordaan, zooals ook de kleine Doeve zelf in het Jordaansche milieu niet misplaatst zou zijn.

In velerlei raak en met geest getypeerde figuren, niet het minst in Doeve Sr, heeft Van Eerbeek den geest van het Atje belichaamd, een wonderlijke mengeling van animositeit en saamhoorigheid, die dit wereldje beheerscht, een merkwaardige humor, die alle uitingen kleurt, „de Saksische humor”, dien de schrijver zeide te hebben verwerkt in dit boek, welks stof hij noemde „de geestigste stof, die me ooit aan de hand is gedaan.”

In den stijl, die al dadelijk treft door een hoogst persoonlijk accent, voelen wij den opzet, vorm en inhoud zoo nauw mogelijk met elkaar in overeenstemming te brengen. Het is een zuivere „vertel”-stijl, kort, levendig, slagvaardig en kleurig, die telkens een direct contact tusschen verteller en hoorder (lezer) tot stand brengt en de humoristische effecten aanmerkelijk versterkt. Wij hooren er als 't ware de stem van het Atje in, want niet om huns zelfswil of louter tot des lezers amusement worden de dwaze ruzies en vermakelijke streken verhaald, doch alleen opdat de geest van het Atje, dit merkwaardig stukje volksmentaliteit, zich erin weerspiegelen.

Maar behalve de humorist is hier ook de fijnzinnige en gevoelige waarnemer aan het woord en toont ons onder het onmaatschap-

pelijke boefje in den Doeve den kleinen mensch in wording, die, mèt zijn intelligentie, zoowaar een paar maatschappelijke deugden blijkt te bezitten, ijver, eerezucht, als 't moet zelfs plichtsbesef. Dat wij dezen kant van „Dufien” 's wezen nooit afzonderlijk zien, dat hij zijn beter ik schaamachtig achter zijn boefjesnatuur, achter zijn groteske levenshouding verbergt, zooals men in het Atje in 't algemeen niet prat gaat op zijn deugden, geeft de echtheid aan deze uitbeelding, waarmee een te jong gestorven schrijver zijn loopbaan afsloot.

Marie Schmitz

Jan van Rheenen, *Een man en een tjalk*, Den Haag, H. P. Leopold's Uitg.-Mij. N.V., 1938.

Te zeggen, dat dit een roman is van het water, van de Hollandsche rivieren, zou maar ten deele juist zijn. Meer is het de roman van hen, die dit water bevaren, de binnenschippers, want het rivierbeeld wijkt hierachter wel ver terug. En is het ook dit wel, in algemeenen zin? De meesten onzer weten van den schipper, die onze binnenwateren bevaart, zijn aard, zijn leven al heel weinig af, en al maakt dit boek van Jan van Rheenen den indruk door een ter zake kundige te zijn geschreven, toch komt men onwillekeurig tot de vraag, of inderdaad zóó onze Hollandsche schipper in 't algemeen is, zoo hard en onverzoenlijk, zoo koppig, hoogmoedig en wraakgierig, zoo zonder eenige gemoedelijkheid en zonder een sprankje humor, of dat Jan van Rheenen in zijn familie De Groof, sommige karaktertrekken ten koste van andere verscherpend, het beeld heeft geromantiseerd. Aan onze belangstelling behoeft dit geen afbreuk te doen, voor het menschenleven, dat hier aan ons oog

LETTERKUNDE

voorbij gaat, vraagt de schrijver deze belangstelling niet vergeefs. Het is een leven, dat door een ingrijpende jeugd daad, in een logische aaneenschakeling van daden en ervaringen, wordt bepaald als door een zichtbaar noodlot. (Ook in dit opzicht is de conceptie van het boek romantisch). Want Jacob de Groof, die tegen den zin zijner verwanten een vrouw huwt, die geen bruikbare schippersvrouw is, uit een gesmade familie nog bovendien, heeft met deze daad zijn leven gericht: al wat hij ervaart is gevolg van deze daad, al wat hij doet wederom reactie op deze ervaringen. In den drager van zulk een leven, die de consequenties van zijn later als fout erkende daad en de daarmee op zich geladen schuld als onvermijdelijk aanvaardt, begrijpen wij deze hardheid jegens zichzelf en anderen, al behoeft dit ons niet te nopen in zijn figuur en zijn leven een afspiegeling te zien van het leven van „den” Hollandschen binnenschipper.

Het is jammer, dat wij naast en achter de gestalte van dezen schipper Jacob de Groof van schip en water eigenlijk maar weinig bemerken. Een wezen met een zelfstandig leven, zooals b.v. in Van Schendel's *Het Fregatschip* en zooals ook hier de titel kon doen verwachten, wordt hier het vaartuig niet. En hoe zelden zien wij hier de omgeving buiten de boorden van de tjalk, hoezeer missen wij den geur van het water, de sfeer van het Hollandsche rivierengebied! En hoezeer zou dit relief gegeven hebben aan dit sombere leven, waarvan het verhaal, met een onmiskenbaar streven naar „stijl” ons wordt gedaan in den zwaren, gelijkmatig-kalmen gang, waarmee wij de schepen zien varen over onze rivieren.

Marie Schmitz

Greta Vollewens-Zeylemaker, *De eeuwige vraag*, Em. Querido's U.M., Amsterdam, 1939.

„Een roman voor, van en over vrouwen” noemt de uitgever, terecht, dit boek. De problemen, die veel vrouwenlevens nog immer beheerschen, door geen feminisme, geen verkregen rechten, geen verdiepte bewustwording uit den weg te ruimen, de tweespalt tusschen het algemeen menselijke en het specifiek vrouwelijke, vervulden de schrijfster en vormden haar verhaalstof.

Haar vervuld-zijn van deze kwesties is hier heel goed merkbaar: het vormde de stuwkracht van het verhaal, waarvoor de schrijfster veel wel-overzien materiaal heeft bijeengebracht. Maar vervuld zijn van iets is nog geen geïnspireerd zijn en ook dit is hier voelbaar: de overtuigingen, levensaanschouwingen, theorieën bleven te veel... theorie, werden te weinig een levende, aanschouwde werkelijkheid. Het is door het ontbreken van deze bezieling, van de waarachtige compassie met de engten en perikelen, waarin een menschenleven bekneld kan raken, van het competente talent vooral, dat de figuur van Lore Nathenius, de jonge professorsvrouw, in wie de schrijfster haar visies meende te belichamen, zoo vaag bleef, dat wij ons omtrent haar geestelijke nooden aanvankelijk geen heldere voorstelling kunnen vormen en ook de verdere complicaties in haar leven zoo verward blijven; dat aan anderen lange peroraties in den mond worden gelegd, die wij lezen als knipsels uit een brochure, zonder dat de schrijfster ook maar naar iets van den levenden spreektoon heeft getracht.

Zoo hebben wij hier een boek, dat zeker uit een overtuiging geboren is, een vriendelijk,

goedwillend boek, lang niet vlekkeloos en soms vrij banaal geschreven, met toch wel fleurigheden, vooral in de beschrijvingen van de studenten-réunies en enkele huiselijke tafereeltjes, met kennis van zaken ook, zoodat er voor wie de stof interesseert, genoeg lezenswaardigs in zal staan. Maar of er veel van beklijven zal, is twijfelachtig: te zeer mist het den gloed en de overtuigingskracht, die toch alleen het kunstwerk uitstraalt.

Marie Schmitz

Ru Basse, *Hoog aan den wind*. Uitg. Mij W. de Haan, Utrecht.

Men zou, als men het niet wist, dezen „roman van een doktersleven” niet licht aan een man toeschrijven. Hij heeft iets in slechten zin vrouwelijks: dameswerk. Dit zit niet alleen in de schrijfwijze, die uitdrukkingen oplevert als: „Hij kon er wat leuk uitzien”, „de tafel zag er snoezig uit”, „in haar dooie eentje”, „veranderd bij vroeger” en een overdadig gebruik van het woord „misselijk”: „misselijke noodzakelijkheid”, „misselijk verliefd”, maar ook, en meer, in de geheele allure van dit werk, den kijk op de dingen, die het openbaart, de mentaliteit, die eruit spreekt. Want ondanks de klaarlijkkelijke ernst en eerlijkheid, die Ru Basse, zelf dokter, bezielt hebben bij het te boek stellen van deze levensgeschiedenis van een dokter, voortgekomen uit Calvinistisch milieu, maar alras afvallig geworden, gelukkig getrouwd, doch door niet geringe erotische perikelen bestookt, ondanks zeer overvloedige feiten-documentatie ook, is dit een oppervlakkig en schijnbaar te gemakkelijk in elkaar ge-

timmerd verhaal geworden. Schijnbaar, want men kan aannemen, dat het overzien van dit overvulde menschenleven den schrijver hoofdbreken en toewijding genoeg gekost zal hebben. De mislukking, die zoowel compositorisch als psychologisch en stylistisch is, komt voort uit zijn onbeholpenheid, zijn tekort aan schrijftalent, zijn banalen en te naïeven kijk op de werkelijkheid. Dat een doktersechtpaar in een provinciestedje verzeild raakt in een clubje, waar bridge-avondjes „bacchanalen” worden, „neemt” de lezer al evenmin als de mededeeling, dat de dokter, die zijn vrouw in gemeld milieu maar matig vertrouwt, ’t juist dan in zijn hoofd zal halen een studiereis van een paar maanden te ondernemen. Hetzelfde gebrek aan logica treft in de lijnlooze opeenvolging der verschillende levensfasen; niets dan des schrijvers willekeur bepaalt deze.

Meer nog dan slecht is het banaal geschreven, dit boek, dat lijvig werd door veel herhaling, dat wemelt van de drukfouten, en dat — ook al een symptoom van het „damesachtige” — met een overvloed van poëtische citaten is opgesierd (waarbij nog op pag. 335 een verwisseling van Schiller en Goethe treft). De schrijver Ru Basse schrijft slecht, behalve misschien waar hij een zeiltocht beschrijft — de dokter Ru Basse doet het beter, zooals een helder gestelde medische uitweiding op pag. 334 bewijst.

Ongetwijfeld heeft Ru Basse over zeer veel levensvragen nagedacht. Maar door de ernstigste levensbeschouwing wordt een mislukte roman nu eenmaal niet gered.

Marie Schmitz